

Nr 92.

Av herrar **Bergman** och **Wohlin**, om understöd till svenska läroverket i Hapsal och svenska folkskolan i Tallinn (Reval).

Under hänvisning till bifogade skrivelser, dels av k. skolöverstyrelsen till Konungen angående svenska läroverket i Hapsal, dels av professor Sven Tunberg till skolöverstyrelsen angående samma sak, dels slutligen utdrag av skolöverstyrelsens skrivelse till Konungen angående svenska folkskolan i Tallinn (Reval) få undertecknade — då ett ytterligare dröjsmål skulle vara ödesdigert för lärjungarna vid dessa med stora ekonomiska svårigheter kämpande svenska läroanstalter, vilka med stor uppoffring hittills uppehållits genom delvis oavlönade, i varje fall högst ofullständigt avlönade lärarkrafter — härmed hemställa,

att riksdagen måtte för sin del besluta att för budgetåret 1936/1937 såsom understöd till svenska läroverket i Hapsal inom republiken Estland bevilja ett anslag av 12,500 kronor, samt såsom understöd till svenska folkskolan i Tallinn (Reval) ett anslag av 2,000 kronor allt att på de villkor och genom det organ Kungl. Maj:t kan täckas bestämma ställas till vederbörande skolstyrelsens disposition.

Stockholm den 21 januari 1936.

J. Bergman.

Nils Wohlin.

Avskrift av avskrift.

Till Konungen.

I skrivelse av 1935 års riksdag nr 8, punkt 211, har riksdagen, som samtidigt anmäler sig hava anslagit ett belopp av 7,000 kronor till understöd åt den svenska folkhögskolan i Birkas i Estland för budgetåret 1935/1936, bl. a. anført, att riksdagen icke vore beredd att utan föregående av Kungl. Maj:t prövad utredning anvisa anslag för dels den svenska folkskolan i Reval dels det svenska gymnasiet i Hapsal, såsom hade begärts i vissa motioner. Riksdagen förklarade sig emellertid finna de ändamål, för vilka anslag begärts i dessa motioner, behjärtansvärda och ansåg, att en sådan utredning, som riksdagen förutsatte, kunde företagas utan större tidsutdräkt, varefter eventuellt ett på densamma grundat förslag kunde föreläggas riksdagen.

I sin underdåniga skrivelse den 31 augusti 1935 angående anslag till de allmänna läroverken m. m. för budgetåret 1936/1937 har överstyrelsen anmält, att överstyrelsen senare skulle inkomma med utredning och förslag rörande anslag till det svenska gymnasiet i Hapsal. En utförlig sådan utredning har nu verkställts av den s. k. Estlandskommittén och överlämnats till skolöverstyrelsen i skrivelse den 5 oktober 1935.

Under hänvisning till denna utredning, vilken härmed bifogas och mot vilken överstyrelsen icke har något att erinra, samt under framhållande av det synnerligen behjärtansvärda ändamål, som det begärda anslaget avser, vill överstyrelsen härmed i underdånighet anhålla

det Eders Kungl. Maj:t täcktes hos 1936 års riksdag hemställa om ett anslag av 12,500 kronor till understöd av verksamheten vid det svenska läroverket i Hapsal för budgetåret 1936/1937.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Wallin, undervisningsråden Kärre, föredragande, och Jonzon, samt t. f. undervisningsrådet Nordberg.

Stockholm den 14 oktober 1935.

Karl Kärre,
föredragande.

Underdånigst:
Otto Holmdahl.

/Carl Wallgren.

Avskrift.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

I anledning av tvenne vid 1935 års riksdag väckta motioner angående anslag till svenska folkskolan i Reval och till det svenska gymnasiet i Hapsal anföres i riksdagens skrivelse nr 8 punkt 211 att riksdagen funne de ändamål, för vilka anslag sålunda begärts, behjärtansvärda. Riksdagen vore emellertid — bland annat med hänsyn till möjliga ekonomiska konsekvenser — icke beredd att utan föregående, av Kungl. Maj:t prövad utredning anvisa anslag för berörda ändamål. Enligt riksdagens uppfattning torde en dylik

utredning kunna företagas utan större tidsutdräkt, varefter eventuellt ett på densamma grundat förslag kunde föreläggas riksdagen.

Under åtskilliga år ha understöd till kulturarbetet bland den svensktalande befolkningen i Estland lämnats av föreningar och enskilda personer i Sverige. I viss utsträckning har denna hjälpverksamhet omhänderhåfts av Stockholms lokalförening av riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, men i icke ringa omfattning ha understöden av givarna överlämnats direkt till olika personer eller institutioner i Estland. Olägenheterna av denna splittring i verksamheten ha föranlett Stockholmsföreningen av riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet att till en särskild kommitté, Estlandskommittén, överlämna ledningen av ifrågavarande verksamhet. Kommittén, som trädde i funktion hösten 1934 och vars medlemmar för närvarande äro Stockholms högskolas rektor professor S. Tunberg, ordförande, riksantikvarien S. Curman, generalkonsul I. Fagréus, undervisningsrådet B. Jonzon, byrådirektören N. Källström och professor G. Liljestränd, har under samarbete med styrelsen för sammanslutningen Svenska odlingens vänner i Estland sökt förskaffa sig en ingående kännedom om förhållandena i Estlands svenskskygder och särskilt om de undervisningsanstalter, till vilka det svenska kulturarbetet är knutet. Kommittén har fattat såsom sin huvudsakliga uppgift att med råd och anvisningar stödja styrelsen för Svenska odlingens vänner i dess strävan att på ett rationellt sätt organisera och ordna arbetet vid dessa undervisningsanstalter samt att tillse, att de ekonomiska bidrag till deras upprätthållande som lämnas från Sverige, på ett effektivt och ändamålsenligt sätt utnyttjas.

Den svenska folkminoriteten i Estland omfattar omkring 8,000 personer. Undervisning på modersmålet lämnas den svensktalande ungdomen av ett 30-tal lärare vid folkskolor, upprättade och i huvudsak bekostade av den estniska staten. I Birkas folkhögskola, upprättad år 1920 och alltsedan år 1925 ekonomiskt understödd av svenska staten, äger Estlands svenska befolkning en undervisningsanstalt av största betydelse. Slutligen finnes sedan år 1931 även en högre skola med undervisning på svenska språket, nämligen det svenska gymnasiet i Hapsal.

År 1930 förband sig en rikssvensk donator att för vart och ett av läsåren 1931—1936 ställa ett belopp av 5,000 kronor till förfogande för upprätthållande av undervisningen vid ett Estlandssvenskt gymnasium under nämnda femårsperiod. Det gymnasium, som på grund av denna donation kom till stånd, anknöts till det estniska gymnasiet i staden Hapsal, belägen på Estlands västkust i omedelbar närhet av svenskskygderna. Det svenska gymnasiet, vilket har karaktär av ett privatgymnasium, står under samma ledning som det statliga estniska gymnasiet och är underkastat inspektion och kontroll av de estniska skolmyndigheterna. Förutom förmånen av fritt upplåtna lokaler i det estniska gymnasiets läroverksbyggnad åtnjuter det svenska gymnasiet av estniska staten ett kontant understöd, som tidigare uppgått till 1,000 kronor för år, men som för innevarande läsår utgår med 1,500 kronor. Gymnasiet har från de estniska skolmyndigheternas sida fått röna starka bevis på intresse och välvilja. Sålunda har gymnasiet för kort tid sedan erhållit studentexamensrätt, en förmån, som enligt lämnad uppgift ytterst sällan medges privatgymnasier och ännu icke tillerkänts något annat estländskt gymnasium i Estland, vid vilket undervisningspråket icke är estniska. På grund av den sålunda meddelade examensrätten komma redan den vid gymnasiet först upprättade årsklassens lärjungar att vid avgången från gymnasiet högsta klass vårterminen 1936 få undergå studentexamen såsom läroverkets lärjungar och alltså vara befriade från den mera rigorösa prövning som anordnas med privatister.

Det svenska gymnasiet har i likhet med övriga gymnasier i Estland t. o. m. läsåret 1934—1935 varit organiserat såsom ett femårigt gymnasium, byggande direkt på sexklassig folkskola. Läsåret 1934—1935 funnos vid gymnasiet upprättade klasserna 2, 3 och 4 med resp. 13, 7 och 13 lärjungar. I första klassen intogos sålunda vid nämnda läsårs början inga lärjungar. Från och med innevarande läsår har emellertid genomförandet av en omorganisation av det högre skolväsendet i Estland påbörjats. Sedan denna omorganisation avslutats, skall på en fyraårig grundskola (folkskolans fyra första klasser) bygga en femårig mellanskola och på denna ett treårigt gymnasium. Den högre skolan blir sålunda åttaårig i stället för hittills femårig. Det har ansetts att behovet av högre skolbildning för estlandssvenskarnas vidkommande skulle bli någorlunda väl tillgodosett, om en ny första klass upprättades vartannat år. Under denna förutsättning skulle skolan efter fullständig genomförd organisation komma att varje läsår omfatta fyra klassavdelningar. För innevarande läsår har såsom en övergångsanordning medgivits, att i klass 3 av mellanskolan få intagas lärjungar, som genomgått sexklassig folkskola. Av detta medgivande har det svenska läroverket begagnat sig, och skolan omfattar sålunda detta läsår fyra klassavdelningar: klass 3 av mellanskolan och klasserna III, IV och V av gymnasiet. Antalet lärjungar i dessa avdelningar äro resp. 28, 14, 6 och 11. Ett förslag till organisationsplan för läroverket bifogas (bil. 1).

Undervisningen vid läroverket handhaves till större delen av tre rikssvenska lärare, två manliga och en kvinnlig, vilka samtliga avlagt filosofisk ämbetsexamen, den kvinnliga läraren därjämte folkskollärarexamen, av en estlandssvensk och en finlandssvensk timlärare samt av läroverkets rektor, som, ehuru est, behärskar svenska språket. Undervisningen i tyska språket bestrides av en tysk lärare och undervisningen i vissa övningsämnen samt i de speciellt estniska ämnena (estniska språket och estnisk historia) av estniska timlärare, vilkas undervisning i övrigt är förlagd till det estniska gymnasiet.

I fråga om kostnaderna för undervisningens upprätthållande hänvisas till bifogade stat för budgetåret 1935—1936. Då läroverket under läsåret 1936—1937 beräknas att liksom under innevarande läsår komma att omfatta fyra klassavdelningar, torde denna stat kunna läggas till grund för beräkningen av kostnaderna för budgetåret 1936—1937. Icke heller för framtiden beräknas antalet klassavdelningar något år komma att överstiga fyra. Utöver det ovan nämnda anslaget från estniska staten å 1.500 kronor kräves för verksamhetens upprätthållande ett belopp av 12,500 kronor. För innevarande budgetår täckes detta belopp av de i det föregående omnämnda donationsmedlen å 5.000 kronor samt till återstoden från av Kungl. Maj:t till det estlandssvenska kulturarbetet detta år beviljat anslag av lotterimedel å 10.000 kronor. Från och med budgetåret 1936—1937 finnas donationsmedel icke längre att tillgå, och det synes ovisst huruvida anslag av lotterimedel i fortsättningen kan komma att beviljas i ett fall sådant som förevarande, då det gäller täckandet av ett årligen återkommande behov. Att bygga läroverkets forbestånd på möjligheten av tillfälliga gåvor från enskilda personer eller föreningar synes uteslutet. Visserligen torde det kunna förväntas, att det arbete för den estlandssvenska befolkningens höjande i kulturellt och materiellt avseende, som nu med stöd från Sverige energiskt bedrives främst av sammanslutningen Svenska odlingens vänner, så småningom skall leda till att denna befolkning utan mera avsevärd ekonomisk hjälp utifrån skall kunna vidmakthålla de erforderliga svenskspråkiga undervisningsanstalterna, men för närvarande förefinnas inga som helst möjligheter att från estlandssvenskt håll erhålla bidrag här till. Det synes sålunda bliva möjligt att upprätthålla verksamheten vid det svenska läroverket i Hapsal, endast under förutsättning att ett starkt eko-

nomiskt stöd härför åtminstone under några år framåt lämnas av svenska staten.

Vidmakthållandet av denna läroanstalt torde utgöra villkoret för att den estlandssvenska folkstammen med bibehållandet av sitt språk och sin egenart skall kunna hålla jämna steg med landets övriga folkgrupper i fråga om kulturell utveckling. Studentexamen fordras numera i Estland bl. a. för tillträde till folkskoleseminarium. Svensktalande lärare till svenskbygdernas folkskolor kunna sålunda för framtiden erhållas endast under förutsättning, att den svenska befolkningens ungdom beredes möjlighet till gymnasiestudier. Avsaknaden av en högre skola med undervisning på modersmålet har jämte ekonomiskt betryck utgjort hinder som vållat, att tjänster, för vilkas bestridande akademisk eller annan högre utbildning är nödvändig, endast i mycket sällsynta undantagsfall kunnat beklädas med innehavare från den svenska folkgruppen. Det förtjänar slutligen framhållas, att de övriga folkminoriteterna i Estland från sina stamfränder erhålla ett förhållandevis väsentligt starkare ekonomiskt stöd för sina kulturella behov än vad som hittills från Sverige kunnat givas den svenska folkminoriteten.

På grund av vad sålunda anförts får Estlandskommittén vördsamt anhålla att K. Skolöverstyrelsen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagen att till upprättandet av verksamheten vid det svenska läroverket i Hapsal i republiken Estland för budgetåret 1936—1937 beviljas ett anslag å 12,500 kronor.

Stockholm den 5 oktober 1935.

För Estlandskommittén

SVEN TUNBERG.

Ordförande.

/Nils Källström.

Organisationsplan för det svenska läroverket i Hapsal.

	Gamla organisationen			¹ Nya organisationen		
	Gymnasium			Mellanskola	Gymnasium	
1935—36.....	III	IV	V	3		
1936—37.....		IV	V	(2) ³	4	
1937—38.....			V	(3) ³	5	
1938—39.....				2	(4) ³	I
1939—40.....					3	(5) ³
1940—41.....					2	4
1941—42.....					3	5
1942—43.....					2	4
1943—44.....					3	5

¹ 6-årig grundskola — 5-årigt gymnasium.

² 4-årig grundskola — 5-årig mellanskola 3-årigt gymnasium.

³ Under förutsättning att upprättande av en klass 2 i mellanskolan, byggande på 5 klasser i folkskola medgives läsåret 1936—1937. I annat fall torde en första klass av mellanskolan böra upprättas redan läsåret 1936—1937.

Stat för svenska gymnasiet och mellanskolan i Hapsal.**1 augusti 1935—1 augusti 1936.***Inkomster:*

Understöd från estniska staten	kronor	1,500
» » Sverige	»	12,500
		Summa kronor 14,000

*Utgifter:***Lärarlöner:**

Löner till rikssvenska lärare	kronor	7,500
» » timlärare och rektor	»	5,640
		kronor 13,140
Pensionsavgifter för de estniska timlärarna	»	80
Kanslikostnader	»	330
Underhåll och uppvärmning av lokaler	»	200
Diverse utgifter	»	250
		Summa kronor 14,000

*Avskrift.***Understöd åt den svenska folkskolan i Tallinn m. m.**

I skrivelse den 17 maj 1935 till Statskontoret angående riksdagens skrivelse nr 8, i anledning av vissa av Eders Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1935/1936 under riksstatens åttonde huvudtitel har Eders Kungl. Maj:t under punkt 211 anbefallt överstyrelsen att verkställa utredning rörande bland annat svenska folkskolan i Reval (Tallinn) inom republiken Estland samt att med denna utredning jämte det förslag, som därav kunde föranledas, inkomma till Eders Kungl. Maj:t i samband med avgivande av framställningar, avsedda att föreläggas 1936 års riksdag.

Till åttlydnad härav har överstyrelsen genom hänvändelse till legationsrådet friherre A. Koskull i Tallinn införskaffat redogörelse för ovannämnda folkskola, vilken redogörelse såsom bilaga fogas till detta yttrande och till vilken överstyrelsen anhåller att få hänvisa.

Legationsrådet Koskull anför för egen del följande: »Såsom framgår av de lämnade uppgifterna, vilkas riktighet jag är i tillfälle att vitsorda, har den svenska folkskolans i Tallinn verksamhet under de sista åren endast kunnat med de allra största svårigheter upprätthållas och man kan utan överdrift säga att skolan utgjort en svår belastning av Svenska Odlingens Vänner redan förut ansträngda ekonomi.

Även om elevantalet i skolan under de sista åren alltmera nedgått, är det givetvis för den svenska folkstammen i Estland av den allra största betydelse, att allt fortfarande kunna vara i tillfälle att i landets huvudstad säkerställa sina barns undervisning på modersmålet. Sedan skolans ekonomi genom Estlandskommitténs förtjänstfulla ingripande i år sanerats, skulle det enligt min mening vara högeligen önskvärt, om dess fortsatta verksamhet säkerställdes genom ett årligt utgående statsanslag. Den i det löpande årets framställda budget beräknade bristen uppgår till 2,245 E. kronor. Då de beräk-

nade utgifterna säkerligen hållits så låga som möjligt (så har bland annat posten undervisningsmateriel upptagits till 50: — kronor), synes mig ett statsanslag av 2,500 kronor vara önskvärt.»

Överstyrelsen anser för sin del, att ifrågavarande folkskola har en stor uppgift att fylla för vidmakthållandet av kunskap i det svenska språket hos inom Estland bosatta svenskar, och tillstyrker därför, att ett statsunderstöd lämnas för säkerställande av skolans verksamhet. Med hänsyn till det för närvarande jämförelsevis låga barnantalet, enligt de lämnade uppgifterna 15, anser överstyrelsen det visserligen kunna ifrågasättas, om icke skolan skulle kunna skötas med blott en lärarkraft, varigenom kostnaderna kunna avsevärt nedbringas. Då emellertid den estniska skollagen icke medgiver, att en lärare undervisar mer än fyra klasser, är, trots det låga barnantalet, en uppdelning på två lärartjänster nödvändig, såvida skolan allt fortfarande skall kunna upprätthållas såsom en fullständig folkskola. På grund av skolans säregna ställning anser överstyrelsen det vara av stor betydelse, att de en gång i skolan intagna svenska barnen också där få fullgöra hela sin obligatoriska skolplikt. I annat fall skulle nämligen barnen efter genomgången fjärde klass nödgas under två år deltaga i undervisningen i folkskola med annat undervisningsspråk än det svenska.

Såsom framgår av förenämnda redogörelse, har den ena av de båda lärartjänsterna uppehållits av två timlärare. Den sammanlagda avlöningen till dessa har upptagits till ett belopp, som med 230 kronor överstiger den avlöning, som utgår till den med full tjänstgöring anställda läraren. Överstyrelsen kan icke bedöma, i vad mån denna anordning varit nödvändig, men anser sig i varje fall icke böra räkna med högre sammanlagt avlöningsbelopp, än som motsvarar två lärarkrafter med full tjänstgöring. Överstyrelsen finner sig därför böra stanna vid att tillstyrka ett nedåt avrundat anslagsbelopp av 2,000 kronor.

På grund av det anförda får överstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tackes föreslå riksdagen

att för budgetåret 1936/1937 såsom understöd till svenska folkskolan i Tallinn inom republiken Estland bevilja ett anslag av 2,000 kronor att utgå enligt de villkor och bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.
